

9. Шинкарук В. І. Великий селянський просвітитель / В. Шинкарук // Філософська думка. – 1972. – №5. – С.24–34.
10. Шинкарук В. І. Методологічні засади філософських учень про людину / В. Шинкарук // Філософська антропологія: екзистенціальні проблеми. – К.: «Педагогічна думка», 2000. – С.8–49.

УДК 123.1

Павлова Т. С.,

доктор філософських наук, доцент, професор
кафедри філософії, Дніпровський національний
університет ім. Олеся Гончара (Україна, Дніпро),
pavlova_tatyana@ukr.net

References

1. Kryms'kyj S. B. Pid sygnaturoju Sofii' / S. Kryms'kyj. – К.: Vyd. dim «Kyjevo–Mogylyans'ka akademija», 2008. – 367 s.
2. Popovych M. Narys istorii' kul'tury Ukrainy / M. Popovych. – К.: «Artek», 1998. – 728 s.
3. Skovoroda G. S. Symfoniya, nazvana knyga Ashan', pro piznannya samogo sebe (Pereklad M. Kashuby) / G. Skovoroda // Tvory: U 2–h t. – T.1. – К.: «Oberegy», 1994. – S.193–262.
4. Skovoroda G. S. Rozmova, nazvana alfavit, abo Bukvar myru / G. Skovoroda // Tvory: U 2–h t. – T.2. – S.413–463.
5. Skovoroda G. S. Vdjachnyj Erodij / G. Skovoroda // Tvory: U 2–h t. – T.2. – S.103–123.
6. Tabakovs'kyj V. G. Filososfs'ki obrazy buttja v istorii' kul'tury / V. Tabachkovs'kyj // Filosofija. – К.: Lybid', 2002. – S.32–49.
7. Hajdegger M. Vremja i bytie / M. Hajdegger. – М.: Respublika, 1992. – 447 s.
8. Hramova V. Do problemy ukrai'ns'koi' mental'nosti. Zamist' peredmovy / V. Hromova // Ukrai'ns'ka dusha. – К.: «Feniks», 1992. – S.3–35.
9. Shynkaruk V. I. Velykyj seljans'kyj prosvitytel' / V. Shynkaruk // Filososfs'ka dumka. – 1972. – №5. – S.24–34.
10. Shynkaruk V. I. Metodologichni zasady filososfs'kyh uchen' pro ljudynu / V. Shynkaruk // Filososfs'ka antropologija: ekzysencial'ni problemy. – К.: «Pedagogichna dumka», 2000. – S.8–49.

*Maksyuta M. Ye., Doctor of Philosophy, Professor,
National University of Life and Environmental Sciences
of Ukraine (Ukraine, Kyiv), Alinylja@ukr.net*

*Kolomyets A. I., postgraduate student, National University
of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(Ukraine, Kyiv), Alinylja@ukr.net*

**«Semblance» by Hryhorij Skovoroda and the national image
of being: to the actualization of humanistic ideas**

The article states that «semblance» as a tendency to the definite kind of work affects everyone, has universal significance, also manifesting the features of rootedness in the national-cultural and natural-historical conditions of human life and society being. The principle of «semblance» transformed the existing features of the national image of being, which, in particular, reflect the peculiarities of life-realization of the Ukrainian person in the works of H. Skovoroda, naturalness of demonstration and satisfaction of the person's «needs». Realization of the «cognate work», called for directing the human life-activity to achieving of happiness, is based on the results of self-knowledge. As a synthesis of many centuries development, national culture and mentality form a favorable atmosphere of self-knowledge and free choice of life and self-assertion – as the following of the invisible intrinsic nature, «your own God». But the following through which a person acquires the necessary freedom, freely passes his or her life path, as a way begun «from yourself», the way of deploying the results of knowing yourself, your interests, dispositions, needs, which, one way or another, also reflect the peculiarities of the national being. Therefore, it is asserted in the article, on the one hand, the concept of «cognate work» primarily focuses on creative-self-creative human development, taking into account the experience of self-knowledge, and on the other hand – it's also a demonstration of the open way of strengthening, manifestations of each individuality in sociocultural conditions as the mastering of your own destiny in the development of your nation. And that, therefore, in modern national-cultural perspectives can practically be implemented in all spheres of being. Because it is «unnatural» for an individual personality to ignore the «demands» of his or her own unidentified inner nature – it will always, in the end, lead to the unnatural, destructive manifestations, directed against personality – by his or her own worries and feelings, and in public life, what the fatherland does not wait from the person at all, H. Skovoroda emphasizes. The requirements of «semblance», transformed by the values of the national image of being, as a way of life activity «from the individual to society», is, consequently, the most favorable prospect of strengthening and deepening of the national-mental unity.

Keywords: nation, national image, «affinity», archetypes of culture.

* * *

**Обов'язковість раціональної поведінки
як розумної та соціально необхідної
у німецькій класичній філософії**

Розвиток суспільства, його зміни і трансформації кидають соціальній філософії як науці про соціальне буття все нові виклики. Сучасна реальність потребує нових підходів, які б дозволили розкрити сутність соціальної активності, дій і подій, що відбуваються. Особливо актуальним сьогодні стає питання про поведінку особистості у суспільстві. Але проблема у тому, що в межах існуючих наукових підходів важко визначитися щодо розуміння її поведінкової активності у соціальному бутті, вона більш відповідає принципам раціональності чи є ірраціональною?

Сьогодні важливим є філософський дискурс щодо розуміння проблеми раціональної поведінки як процесу переосмислення самої раціональності, формування ставлення до неї у різні часи та доречності сумнівів у ній як мотиваційній домінанті поведінки сучасної людини.

В цьому відношенні цікавим є філософський аналіз поглядів представників німецької класичної філософії щодо цих питань І. Канта і Г. Гегеля. Метою статті є показати підстави необхідності раціональної, розумної поведінки особистості у соціальному бутті суспільства.

Чому саме німецька класична філософія? Справа в тому, що саме в цей період формується філософське уявлення про розумність як свободу і обов'язок. І оскільки далі філософія піде шляхом критики розумності і раціональності, важливо визначитися з тим, якими є ці класичні філософські постулати розуму і розумності як критерію людської поведінки.

Ключові слова: соціальна філософія, поведінка, розумність, раціональність, обов'язок, свобода.

Соціальне буття сьогодні характеризується як нестабільне, інформаційно наповнене, що постійно змінюється і наповнюється новими змістами. Це буття саме по собі можна розглядати як певний акт, подію. У той же час, його складає велика кількість поведінкових актів багатьох суб'єктів. Проблема раціонального та нерационального, ірраціонального у тому числі і у поведінці є дуже актуальною, тому цими питаннями займалися багато науковців з різних сфер соціально-гуманітарного знання. Зокрема у контексті обраної теми хотілося б звернути увагу на таких філософів як І. Кант та Г. Гегель, що надають перевагу розумності у соціальному бутті і відповідно раціонально обгрунтованій поведінці соціальних суб'єктів, як бажаній і обов'язковій. У своїх роботах В. Лекторський, П. Гайденко, Ю. Кушаков та інші [5; 6; 12; 14] показують рецепцію поняття раціональності в історії філософської думки, розкривають особливості його розуміння, зокрема у німецькій класичній філософії. Н. Талєб [19] та О. Кулик [11] зверталися до проблеми можливості раціональної поведінки в умовах невизначеності, хаотичності соціального буття і тих процесів, що відбуваються у світі.

Оскільки проблема раціональної та ірраціональної поведінки є інтердисциплінарною, то слід зазначити роботи видатних фахівців-економістів Р. Грінвуда [16], Л. Ейзенберга [15], які розглядали нестабільність банків та системний ризик у фінансових системах як наслідки ірраціональної поведінки суб'єктів економічних відносин, і глобальний характер такої поведінки є значним фактором соціального буття. В цьому плані також слід зазначити роботи [1; 3; 13], які розглядають окремі аспекти раціональності в прийнятті рішень у фінансових системах.

Відносини між людиною і світом, людиною і іншими людьми, людини до самої себе що мають своє вираження у певних мисленневих чи дієвих актах завжди були предметом філософського дослідження. Раціональна поведінка як дієвий акт особистості часто розумілася в душі класичної концепції істини, що включає в себе відповідність знань істині, і її практичній реалізації. У питаннях розгляду поведінки важливим є визначитися з тим яку поведінку можна вважати раціональною. Щодо цього існує багато точок зору і всі вони заслуговують на увагу. Але у межах даного дослідження, що проводиться в контексті німецької класичної філософії можна погодитися з точкою зору М. Розова, який зазначає, що діяльність є раціональною, якщо вона здійснюється у відповідності до деяких правил чи норм, які можуть бути зафіксовані в загальнозначимій формі [5, с. 134]. Це по-перше означає, що така поведінка відповідає певним загальним універсальним нормам і цьому відповідає право і мораль, що мають загальну обов'язковість, а по-друге, що вона повинна відповідати певним загальним принципам на яких будуються ці норми, що за своєю суттю є розумними. Така поведінка може бути предметом раціональної реконструкції на тій підставі, що в її основі лежать принципи і постулати розуму, універсальність якого дає можливість такої реконструкції.

Одне з важливих питань, яке задає І. Кант: що я повинен робити? Воно стосується перш за все поведінки, практичної діяльності людини у суспільстві. Дією І. Кант називає вчинок у тому випадку, якщо він підпорядкований законам обов'язковості і свободи [9, с. 131]. Якщо в етичних вченнях до І. Канта піднімалися питання пов'язані з добрим життям та практичними рекомендаціями щодо того як його досягти, то етика І. Канта стосується безпосередньо людської поведінки, правильних вчинків. Такі вчинки своєю основою мають розум, що здатний до законотворчості, обов'язок, що надає загальним розумним правилам нормативності та свободу, яка практично реалізується у розумній поведінці.

І. Кант підкреслював універсальність людського розуму і необхідність відповідності йому людської поведінки. Можливість зведення її до певних правил філософ показав у категоричному імперативі, який має три формулювання. Перше: вчиняй так, щоб максима твоєї волі могла у той же час мати силу принципу загального законодавства [7, с. 409]. Друге: вчиняй так, щоб ти завжди ставився до людства і у власній особі, і в особі всякого іншого як до мети і ніколи не ставився б до нього тільки як до засобу [8, с. 270]. Третє: воля, відповідно, повинна бути не просто підпорядкована закону, а підпорядкована йому так, щоб вона розглядалася таким же чином, як сама собі законодавець і саме тому як підпорядкована закону [8, с. 273]. Таким чином категоричний імператив характеризується активністю, він є дієвим, здатним до своєї реалізації лише у практичній діяльності. Також він виступає як загальне універсальне правило поведінки, взірець для інших. Ще категоричний імператив вимагає ставлення до себе і до інших як до абсолютної цінності, поважати себе і інших. Він постає як вільний вибір особистості, має сутність внутрішнього, вільно обраного способу поведінки, а не зовнішнього примусу, оскільки законодавцем виступає власний розум особистості.

Категоричний імператив І. Канта може розглядатися як правило універсальної раціональної поведінки людини у суспільстві. Важливим є ще й момент нормативності, тобто на підставі чого така поведінка може стати обов'язковою. Підставою нормативності у даному контексті може виступати розумність, свобода вибору, обов'язковість. Така поведінка є не лише раціональною, але ще й розумною, оскільки несе у собі цінності, ґрунтується на них і має їх за мету. Мова йде про загальнолюдські цінності, що розуміються як розумні і універсальні.

Цікавим моментом філософії І. Канта є її критичність. Людина повинна кожен раз відповідати на питання про те чи є її знання про дійсність, правила і норми поведінки справжнім знанням, а значить вона повинна і оцінювати свою поведінку з точки зору її раціональності, визначати критерії розумності.

Не лише категоричний імператив І. Канта, а й всяка інша поведінка раціональна чи ірраціональна є взірцем для інших, має соціальну природу. Усвідомлено чи ні, людина реалізує певні взірці соціальної поведінки, які має у своєму досвіді. І у той же час вона ці взірці створює для інших. Тому проситься висновок про те, що людина у своїй поведінці скоріше керується не певними правилами, а певними зразками. Важливими у діяльності є об'єкт на який вона спрямована, засоби, які у ній застосовуються і мета, яку вона реалізує.

Розум у І. Канта є законодавцем, при цьому він є абсолютно самодостатнім і імперативним. Що повністю відповідає принципу характерному для класичного типу раціональності, коли загальнозначима цінність є важливішою за особистий інтерес, а індивідуальне, суб'єктивне не повинне суперечити загальному, об'єктивному.

Не дивлячись на раціоналізацію людських вчинків, І. Кант враховував і тваринне у людині як природній істоті, а значить допускав і іншу, не раціональну, інстинктивно-тваринну, безсвідому поведінку. Так І. Кант виділяє задатки тваринного у людині як живій істоті; задатки людяності як істоти живої і разом з тим розумної; задатки її особистості як істоти розумної і разом з тим здатної відповідати за свої вчинки [10, с. 13]. Якщо враховувати також одночасно феноменальну (чуттєву, спрямовану до задоволення природних потреб, щастя), і ноуменальну (інтелігібельну, що пов'язана зі здатністю розуму до законотворчості, зобов'язану) природу людини, можна зробити висновок про те, що раціональна поведінка особистості є лише одним аспектом її дій, звичайно розумним і бажаним. Але є ще й інший бік, що допускає нераціональну, ірраціональну поведінку.

Про необхідність розумності, реалізацію загальнолюдських цінностей та соціальну природу людської поведінки говорив і Г. Гегель. Свобода, що є характерно для німецької класичної філософії, виступає у Г. Гегеля сутністю суспільного буття, його метою. Для того, щоб вона стала дійсністю, вона повинна бути реалізована як дія, рух, поведінка.

За Г. Гегелем необхідним є, щоб громадянське суспільство і держава як організаційні структури суспільства мали розумну структуру, а вчинки і поведінка особистості були результатом усвідомлення нею необхідної розумності загального, а значить

теж прагнути до раціональності. Більш того, свої індивідуальні інтереси людина може реалізувати лише у своїй практичній діяльності і лише в середині цього цілого, у межах суспільства, як організації і це означає, що інтереси індивідуального і загального не повинні і не можуть суперечити один одному. Вони є розумними коли є узгодженими. Це є спробою зняти протиріччя між індивідуальним і загальним, але знову ж таки, на підставі розумності універсальності загальних цінностей.

Вислів Г. Гегеля про те, що «свобода бажає свободи» [2] по суті виключає можливість всякої ірраціональності, випадковості коли ми говоримо про раціональну людську поведінку, оскільки свобода дії за Г. Гегелем з необхідністю передбачає її розумність. Ірраціональна поведінка не може бути свободою, оскільки вона далека від розумності, а свобода і розум розглядаються ним як нероздільні категорії. Раціональна поведінка таким чином ототожнює людину зі світом, а нерозумна, ірраціональна розтожнює. Враховуючи той момент, що онтологія і логіка у Г. Гегеля фактично співпадають, то відсутність раціонального у поведінці приводить не лише до розтожнення людини зі світом, в її неможливості раціонального пізнання такої поведінки.

Елемент узгодженості особистої свободи людини зі свободою інших та цілого, до якого вона належить є за Г. Гегелем неможливим поза межами раціональної поведінки і самодисципліни. Саме людське життя філософ розглядає як реалізацію свободи волі, тому ірраціональне залишається як би за межами його філософії. А неможливість усвідомлення важливості причетності себе до цілого і необхідності раціональної поведінки є перешкодою до розумної організації світу, яка передбачає врахування інтересів інших, а значить і здатності особистості до самообмеження, яке не розглядається як порушення свободи.

Свобода за Г. Гегелем є творчою силою, що може проявляти себе лише в активності, діяльності. Як зазначає І. Львін, свобода є творчість: вона є життя, діяльність, активність, обернена цілком на себе; те, що вона створює, є ні що «інше», але вона сама. Вона є сама суб'єкт і сама свій об'єкт; її «початок» співпадає з її «кінцем»: вона є творча «позитивна» нескінченність [4, с. 256]. Виходить, що розумна, раціональна діяльність за Г. Гегелем передбачає не лише свободу у її соціальному значенні, як суспільну необхідність, але і свободу творчості, що здійснюється теж у межах раціональності але не суперечить їй. Виступаючи одночасно і суб'єктом і об'єктом вільна, розумна дія не потребує розділення в середині себе, вона є цілісною: розумною, творчою, вільною.

У якості висновку хотілося б зазначити, що раціональна поведінка людини у німецькій класичній філософії розглядалася як обов'язкова і соціально необхідна і на це є причини. Наприклад, раціональність як метод пізнання у розглянутий період розвитку філософської думки мала пріоритет перед іншими формами знання і методами пізнання і виступала як єдиний нормативний спосіб поведінки у суспільстві. Необхідно відзначити також пріоритет загальнолюдських цінностей, які повинні стверджуватися і реалізовуватися у практичних діях. Також усвідомлення необхідності існування суспільства як цілісного, розумного, загальнолюдського утворення лише в середині якого є можливим розвиток особистості. Раціональна поведінка

має моральний та етико-правовий зміст і має своєю сутністю реалізацію свободи, оскільки вона може бути здійснена, реалізована лише практично. Розум здатний створювати закони, тому раціональна поведінка не є примусом для особистості, а є вираженням її свободи волі, якій не суперечить обов'язок, а навпаки властивий їй. Раціональна поведінка набуває загального значення ще й тому, що є взірцем для інших, а значить виконує функції соціального взірця, виступає певним загальнозначущим шаблоном поведінки. Але все ж таки І. Кант і Г. Гегель допускали й іншу поведінку, протилежну раціональній – це нераціональна поведінка. У контексті німецької класичної філософії вона розглядається скоріше як небажана, така, що не відповідає людській сутності, суперечить загальним цінностям, не відповідає світу, якій у цій традиції постає як розумний.

Але у некласичний період постало питання про обмеження пізнання у межах такого класичного розуміння істини. А значить нераціональне, ірраціональне у поведінці виходить на перший план сьогодні і потребує свого дослідження. Спонтанність у поведінці людини, що створює ілюзію її випадковості, та не завжди такою буває ставить питання про справжні причини тієї чи іншої поведінки, про вірність її розуміння в особистісному і соціальному планах.

Сьогодні ж розум розглядається більш як інтерпретативний, а значить відкритий до діалогу, диспозитивний. Що означає заміщення пріоритетів, тепер раціональною є дія людини, що реалізує у собі не загальну цінність, а особисту ціль. Лібералізація призвела до того, що в усвідомленні власного соціального буття людина сьогодні керується не стільки інтересами загального, спільноти, скільки індивідуальними мотивами, що звичайно має відображення і у її поведінці.

Список використаних джерел

1. Бобиль В. В. Сучасний ризик-менеджмент у банківській діяльності: теоретичний аспект / В. В. Бобиль // Вісник Національного банку України. – 2008. – №11 (153). – С.28–32.
2. Гегель Г. В. Ф. Філософія права / Г. В. Ф. Гегель – М.: Мысль, 1990. – 526 с.
3. Горьова В. М. Сутність та значення рейтингової оцінки страхових компаній / В. М. Горьова, С. О. Смирнов, Р. А. Павлов // Економічний простір: зб. наук. праць. – 2010. – №36. – С.100–108.
4. Ильин И. А. Философия Гегеля как учение о конкретности Бога и человека: в 2 т. / И. А. Ильин. – СПб.: Наука, 1994. – 541 с.
5. Исторические типы рациональности / Отв. ред. В. А. Лекторский. – Т.1. – М.: ИФРАН, 1995. – 350 с.
6. Исторические типы рациональности / Отв. ред. П. П. Гайденко. – Т.2. – М.: ИФРАН, 1996. – 348 с.
7. Кант И. Критика практического разума. Собрание сочинений в 8 т. / Пер. с нем. – М.: Наука, 1994. – Т.4. – 890 с.
8. Кант И. Критика практического разума. Собрание сочинений в 6 т. – М.: Мысль, 1965. – Т.4, Ч.1. – 544 с.
9. Кант И. Метафизика нравов в двух частях. Собрание сочинений в 6 т. – М.: Мысль, 1965. – Т.4, Ч.2. – 478 с.
10. Кантовский сборник. – Калининград: Изд-во Калинингр. ун-та, 1999. – Вып.21. – 248 с.
11. Кулик А. В. Взаимосвязь понятий «хаос» и «зло» в истории философской мысли / А. В. Кулик // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Философия. – Москва, 2014. – №2. – С.58–65.
12. Кушаков Ю. В. Нариси з історії німецької філософії Нового часу. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 570 с.
13. Павлов Р. А. Організаційно-економічний механізм антикризового регулювання банківського сектору національної економіки: теоретичні аспекти та вдосконалення / Р. А. Павлов // Схід. – 2007. – №2. – С.39–41.

14. Павлова Т. С. Історико-філософський аналіз права у філософії Гегеля / Т. С. Павлова // Вісник Сев-НТУ, Вип.103: Філософія: зб. наук. пр. – Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2010. – С.50.

15. Eisenberg L. and Noe T. (2001), «Systemic risk in financial systems», *Management Science*. – Vol.47, No.2. – P.236–249.

16. Greenwood R., Landier A. and Thesmar D. (2015), «Vulnerable banks», *Journal of Financial Economics*. – Vol.115, No.3. – P.471–485.

17. Hegel G. W. F. *Die Philosophie des Rechtes* / G. W. F. Hegel. – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1983. – 386 s.

18. Hegel G. W. F. *Die Wissenschaft der Logik* / G. W. F. Hegel. – Fr. am M.: Suhrkamp, 1986. – 610 s.

19. Taleb N. (2010), *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*, 2nd ed., Penguin, London.

References

1. Bobyl' V. V. Suchasnyj ryzkyk–menedzhment u bankiv's'kij dijal'nosti: teoretychnyj aspekt / V. V. Bobyl' // *Visnyk Nacional'nogo banku Ukrainy*. – 2008. – №11 (153). – S.28–32.

2. Gegel' G. V. F. *Filosofija prava* / G. V. F. Gegel' – M.: Mysl', 1990. – 526 s.

3. Gor'ova V. M. Sutnist' ta znachennja rejtyngovoi' ocinky strahovyh kompanij / V. M. Gor'ova, S. O. Smyrnov, R. A. Pavlov // *Ekonomichnyj prostir: zb. nauk. prac'*. – 2010. – №36. – S.100–108.

4. Il'in I. A. *Filosofija Gegelja kak uchenie o konkretnosti Boga i cheloveka: v 2 t. / I. A. Il'in*. – SPb.: Nauka, 1994. – 541 s.

5. *Istoricheskie tipy racional'nosti / Otv. red. V. A. Lektors'kij*. – T.1. – M.: IFRAN, 1995. – 350 s.

6. *Istoricheskie tipy racional'nosti / Otv. red. P. P. Gajdenko*. – T.2. – M.: IFRAN, 1996. – 348 s.

7. Kant I. *Kritika prakticheskogo razuma. Sobranie sochinenij v 8 t. / Per. s nem.* – M.: Nauka, 1994. – T.4. – 890 s.

8. Kant I. *Kritika prakticheskogo razuma. Sobranie sochinenij v 6 t.* – M.: Mysl', 1965. – T.4, Ch.1. – 544 s.

9. Kant I. *Metafizika нравов v dvuh chastjah. Sobranie sochinenij v 6 t.* – M.: Mysl', 1965. – T.4, Ch.2. – 478 s.

10. *Kantovskij sbornik*. – Kaliningrad: Izd-vo Kaliningr. un-ta, 1999. – Vyp.21. – 248 s.

11. Kulik A. V. Vzaimosvjaz' ponjatij «chaos» i «zlo» v istorii filosofskoj mysli / A. V. Kulik // *Vestnik Rossijskogo universiteta družby narodov. Serija: Filosofija*. – Moskva, 2014. – №2. – S.58–65.

12. Kushakov Ju. V. Narysy z istorii' nimec'koi' filosofii' Novogo chasu. – K.: Centr navchal'noi' literatury, 2006. – 570 s.

13. Pavlov R. A. Organizacijno-ekonomichnyj mehanizm antykrizovogo reguljuvannja bankiv's'kogo sektoru nacional'noi' ekonomiky: teoretychni aspekty ta vdoskonalennja / R. A. Pavlov // *Shid*. – 2007. – №2. – S.39–41.

14. Pavlova T. S. *Istoryko-filosof's'kij analiz prava u filosofii' Gegelja* / T. S. Pavlova // *Visnyk Sev-NTU, Vyp.103: Filosofija: zb. nauk. pr.* – Sevastopol': Vyd-vo SevNTU, 2010. – S.50.

15. Eisenberg L. and Noe T. (2001), «Systemic risk in financial systems», *Management Science*. – Vol.47, No.2. – P.236–249.

16. Greenwood R., Landier A. and Thesmar D. (2015), «Vulnerable banks», *Journal of Financial Economics*. – Vol.115, No.3. – P.471–485.

17. Hegel G. W. F. *Die Philosophie des Rechtes* / G. W. F. Hegel. – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1983. – 386 s.

18. Hegel G. W. F. *Die Wissenschaft der Logik* / G. W. F. Hegel. – Fr. Am M.: Suhrkamp, 1986. – 610 s.

19. Taleb N. (2010), *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*, 2nd ed., Penguin, London.

Pavlova T. S., Doctor of science (in philosophy), associate professor, professor of philosophy department of Oles Honchar Dniprovsk National University (Ukraine, Dnipro), pavlova_tatyana@ukr.net

The obligation of rational behavior as a reasonable and socially necessary in German classical philosophy

Development of society, it changes and transformations affects. The modern reality requires new approaches, which would allow to reveal the essence of social activity, actions, and different events that occur in the world every day. Particularly relevant today is the question of the behavior of the individual in society life. But the problem is that within the intelligence approaches difficult to decide on its understanding of behavioral activity in the social being, it is more appropriate norms of rationality or irrationality?

Today important is the philosophical discourse on understanding the problem of rational behavior as a process of rethinking the rationality itself, the formation of relationships to it at different times and relevance in the modern world.

Today it is important to understand the problem of rational behavior as a process of rethinking the rationality itself. It is required to study the formation of relationships to it at different times and relevance in the modern world system.

In this respect, it is interesting to analyze philosophically the views of representatives of German classical philosophy in this area: Immanuel Kant and Georg Wilhelm Friedrich Hegel. The aim of the article is to show the base necessary for rational, reasonable behavior of the individual in the social life of society.

Why German classical philosophy? The thing is, during this period a philosophical conception of rationality as freedom and responsibility is been forming. And since further philosophy will go by criticism of rationality, it is important to determine how are these classical postulates of reasons and reasonableness as criteria for human behavior.

Keywords: social philosophy, behavior, reasonableness, rationality, duty, freedom.

* * *

УДК 303.82

Дроботенко М. О.,

кандидат філософських наук, докторант кафедри філософії, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків), Marushka85@i.ua

«ПЕРФОМЕНС–ФІЛОСОФІЯ» («PERFORMANCE PHILOSOPHY») ЯК ДИДАКТИЧНИЙ ПРОЕКТ ПЕРФОРМАТИВНОЇ ФІЛОСОФІЇ: НІМЕЦЬКИЙ ДОСВІД

Розглядається «Перфоменс–філософія» як один з проєктів дидактичної адаптації перформативної філософії, новітньої міждисциплінарної галузі філософії. Термін «перформативна філософія» (performative philosophy) визначений як робоча концепція для пошуку критеріїв та розробки сучасних виразів і форм здійснення філософування та викладання філософії. Через розкриття світоглядного та дидактичного потенціалу філософських спектрів здійснюється обґрунтування перформативної філософії як окремого напрямку філософських досліджень та однієї з дидактичних адаптацій академічної філософії. Філософські спектра відкривають нові перспективи для розширення філософських практик всередині і за межами освітніх інституцій. Як приклад описується досвід організації та проведення семінарських занять та організації театру Йоргом Холкенбрінком (Jörg Holkenbrink).

Ключові слова: дидактичний проєкт, дидактична адаптація, перформативна філософія, «перфоменс–філософія».

Сучасні тенденції розвитку філософії як такої та академічної філософії зокрема (демократизація філософського знання, популяризація філософських знань, розширення форм і способів філософської комунікації, пошук нових дидактичних адаптацій та репрезентації філософії) зумовлюють постановку важливих теоретичних та практичних питань, які вимагають осмислення. Наприклад, яким чином філософія та наука можуть бути адекватно опосередковані у сучасних соціокультурних контекстах? Чи потрібні нові види комунікативної репрезентації складних теоретичних питань? Що таке філософія у формі вираження? Що таке філософія як перфоменс? Чи потребує мислення аудиторії? Яким чином можна розширити форми вираження і презентації академічних філософських текстів та досліджень? Яким чином можлива практика філософії для усіх? Чи є ця «Перфоменс–філософія» тільки засобом опосередкування філософського знання? Чи новим кроком для розширення та перетворення академічної філософії? Як буде виглядати нова форма знання – перформативна філософія?